

za umetnika, ima /pravico ustvarjati svobodno, v skladu s svojim /idealom neodvisno od vsega. /Poezija je absolutna imaginacija, je čista in gola izmišljotina. Ko jo postavijo pred sveto inkvizicijo institutov Dobrega in Zlega, jo imenujejo Laž /... /Poezija je odločitev med ignoriranjem družbe in njeno ignoranco / ... /« (str. 79)

Svetinova zbirka *Vaša partijska ljubezen* ... je predvsem besedna aktualizacija absolutne notranje svobode: erotične, moralne, ideološko-nazorske, ostaja zavezana samo literarno-fiktivnemu mediju, čeprav bi v njej zlahka opazili tudi razmerje avtor-družba. V tem raz-

merju se družba-sprejemnik ne kaže v določeni značilni funkciji in opredelitvi, ker je avtorjeva svobodna ustvarjalna volja nad njo, ji daje svoj čisti pesniški produkt v pogled, ne da bi mogla s tem imeti kakršno koli družbeno-konstitutivno funkcijo, čeprav avtor kaže v svojem poznavanju tudi to možno razmerje. Je to samoobramba, zagovor, spoznanje, da je tudi absolutna umetnikova svoboda položena v pojavo resnico konkretne sveta! Ali je to samo dokaz Svetinove življenjske zrelosti? Odgovora na zastavljeno vprašanje ne dajemo, saj nam bo nanj odgovorila predvsem avtorjeva poezija. Marijan Zlobec

Poročamo, glosiramo

KAJ PRAVZAPRAV?

(Zapiski nevedneža)

Že od nekdaj se sprašujem, od tistega prvega srečanja pred davnimi leti, ki ga zdaj ožarja čudovita svetloba mladostnega odkritja. (Griegov *Peer Gynt* je bil, se mi zdi, spomnim se »Jutra«.) Kar tistikrat me je zbudilo nekaj neprijetnega, ostalo kot trn v domišljiji. Hotel sem si pomagati, z domišljijo, pa ni šlo: »nekaj« se ni ujemalo. Včasih sem odrinil, včasih prezrl, dolgo (predolgo, ampak to vem danes) sem se trpil z lovljenjem senc po lastnih kotih. Bilo mi je kot na dlani, da sam ne razumem, ko je posvečenim vendar jasno, očitno po volji in meri. (Tisti časi, saj razumete, so siva preteklost, dandanes se lotevamo stvari raje na nasprotnem koncu: laže je, če je s sosedom narobe, ne z nami.) Silil sem se k doživljanju, velikokrat, se obehal na tujo zadovoljnost — ampak trn je kar zbadal, vedno bolj, postajalo mi je sitno in slednjič sem si dopovedal, da spotike pač ne bom dognal, da me presega.

Takrat sem nehal zahajati na baletne predstave. Za balet je šlo kajpak — in ujemala se ni glasba. Tisti trn je tičal natanko med obema. Če sem gledal s svoje plati, se ples navadno ni maral ravnati po muziki, če sem si zatisnil ušesa, je štrlel z odra kot ogolela veja, čudnih, ne vedno skladnih oblik. Nisem znal zadeti prave.

Bilo je v Križankah, nekaj let tega. Na redko posejani smo prestajali baletni koncert (lahko, da se je imenoval drugače, »gala« pa menda le ne). Kot je, vse kaže, postala navada — tudi letošnji ni bil boljši — se je že skraja sfižil v produkcijo. Dobesedno tiščal nam je pod nos butalsko ređovalnico in priložnost za veleumno odločanje po svetlih zgledih rimskih cesarjev: še slepec bi bil pri priči uganil, da bo znal na koncu čiste vesti in zadovoljen s seboj razvozlati križkraž korakov ter spustiti svoj »madona, ta pa zna« v pravo pušo. Daleč naokrog ni bilo pod milim nam umetniškimi nebom nobene hujše zagate, spokojno so sijale zvezde

(lepih) poskokov in vrtljajev ter nam kazale pot; še v steklenem raju Zamjatinovega numerja D-503 se najbrž dolgo ne bodo počutili bolj imenitno... Tako sem med odmorom slabe volje prisedel k znancu, ki je, nič manj zdolgočasen, občemel na sedežu in morda premišljal, kolikokrat bo še sam dirigiral ali vsaj gledal podobne nečimrnosti. Da je čudovito, sva rekla, prav sijajno nemogoče. In prava sramota za naše najnaprednejše vseh stoletij, ker tako bleščeče domisleke vleče k tlom smrkava periodika glasbe in kar je njenih starinarniških zakrnikov. »Ja,« me je pogledal, »kdo bi jim pa sicer štel do štiri.«

Mimo je stopil koreograf, eden od grešnikov večera (ne najhujši). »Kar dobro, ne,« je rekel, brez vprašanja.

Saj: kaj je bilo prej, kura ali jajce? In kje je umetniška resnica baleta, kadar ga spravijo na natezalnico, kadar se gredo z njim med dvema ognjema glasbe in plesa in se zdi pravično, da glasba zgubi? Če se koreografski Lili-pūt loti razkazovanja svoje umetnosti in uganja norčije na plečih muzike, se vselej spomnim skladateljev, ki spravljajo v tone katero daljnosežnih besedil, kot bi zasajali ostroge v konja in vihteli bič. Kaj jim mar govornica misli in podob! Gola nuja. Izmišljevalec plesov pa rabi glasbo...

Še zdaj me strese, kadar se spomnim »novoklasicističnih« baletov, ki so se požvižgali na muzikalno skladnjo svoje »podlage« in se, recimo, ob osemtaktnih periodah prav imenitno sukali na 6 in 6 taktov. (Pa so nam jih kazali z debelo podčrtanim opozorilom, da gre za napredno reč.) Ali neusmiljeno dolge, še danes nepretlgane kače prizorov iz železnega in ne-železnega repertoarja, ki usihajo v kaširanih pozah, ker je glasbe preveč in korakov premalo... — In strašanske »množice« bander, lokov, sulic, mečev, ščitov, kron, vlečk, tančic, kragulj-

čkov... gradov, gozdov, dvoran, vasi... vojščakov, oprod, dam, kmetov, družic, vil, ki »polnijo« odre, cepetajo po njih, stojijo, ležijo, klečijo v bolj ali manj zaznavnem (ne)redu... da bi nam dopovedale nekaj o zgodbi, menda še o prostoru (oblikovanju prostora?), nikoli pa nič (nam, navadnim zemljanom) o plesnem, telesno-gibnem doživetju notranjega, pravega jedra stvari, zavoljo katere smo se zbrali. Pravljična komparzerija (ponavadi revna) namesto pravljice, vitez (največkrat kričeč) namesto resničnosti, nekova samobitnost (česa?) namesto (so) ustvarjalne moči, in vse le zato, da bi dokazali... — Potem pa lepo utečeni »domisleki«, pri katerih se vzponi in viški plesa niti približno ne ujemajo z glasbenimi poudarki in rastjo, da sedimo gledalci (s pripadajočimi ušesi) kratko malo med dvema stoloma, v najboljšem primeru pošteno ožuljeni, v najslabšem do kraja opeharjeni... (Zavoljo takšne »umetniške« imenitnosti je Prokofjev na novo instrumental cel odlomke *Romea in Julije*: pač ni prenesel nesmislov in je raje »zdebilil« muziko, kot da bi jo pustil poginiti. Ampak blagopokojni skladatelji si po njegovem ne morejo pomagati. Tudi če so pisali po, recimo, Petipovem nareku, samo toliko taktov, samo v določenem metru, samo z želenimi ritmi in poudarki, se izkaže, da »nove« koreografije »po Petipi« ne vedo prav natanko, kaj bi z njihovimi toni...)

Kura? Jajce? Ni je bolj zavržene stvari od nasilne premoči negodnega — in ne bolj mučne, kot je nastopaštvo svete preproščine.

Balet in glasba (oprostite, poznavalci) sta priklenjena na isto galejo: v čudežno ladjo domišljije spremeni to barkačo le duh, ki ju doživlja enakovredno, ki »zna« razkrivati skrito, ki »vé« dognati odmaknjeno, ki vidi in sliši nezapísano. Samo duh — »to mož je storiti dolžan«, — ki dandanes zmore tudi preseči skromne in zelo skromne mu-

zikalne opore kakšnega Minkusa, Pugni-ja Adama, Glazunova ali vsaj ne caplja za njimi. In sploh: koliko pa je na svetu gledališč, ki si lahko privoščijo parado suhega bleska kar tako, zavoljo bleska in očesne paše? In čemu bi nam bila, takšna paša? Vso virtuoznost, kar je je, bomo (nekoč gotovo) potrebovali za neprimerno težje naloge. Kadar jih bomo seveda doumeli, sprejeli, kadar bomo pripravljene nanje. Zdaj z eno nogo še vedno stojimo v času naših prababic (celo opiramo se nanjo), noče se nam iz zapečka, čeprav piha pri vseh špranjah in nas zebe. O kuri in jajcu pa vemo veliko povedati.

Tudi med letošnjim bienalom sem zvesto prebiral časopisne ocene — na preži pač, da se mi posveti, česar nisem uganil in razumel, iz stare želje, da bi vsaj med vrsticami razbral, kako je po tujem mnenju ples odseval (zajel) glasbo. Pa mi ni prida pomagalo, spet ne. Glasba je bila (včasih še: tako in tako plesna) in igrali so jo pod taktirko tega in tega (včasih še: s takšnim ali takšnim posluhom za baletni oder). Konec. Nikogar ni — samo za primer, predstava se mi je zdela med domačimi najboljša — nikogar ni motilo, ko si je Milko Šparemblek z zagrebškim ansamblom dovolil enako sunkovitost in močno podobne prijeme za Beethovna in Orffa in Debussyja. Kot bi z do pike istimi odtenki recitiral Prešerna in Murna in Menarta. Nihče ni opazil, da je v eno malho stlačil dve Debussyjevi deli (Sonato za tri, Plesa za harfo in godala) in ni črhnil niti besedice. Ampak to sem pričakoval. Nisem pa se nadejal (bi se bil moral?) navdušenja, s katerim so ljudje sprejeli koreografove scenske bergle in skrivalnice na poti po Orffovem *Trionfu*, saj mu je le prevečkrat zmanjkalo štrene... In nihče se ni zamislil nad mrtvorojeno muziko Perrachijeve *Stamene*, nad glasbeno tako malobesedno (pa tako dol-

go) *Hasanaginico* Vojina Komadine, nad Baranovićevo dovolj skromno *Kitajsko pravljico*. Bile so pač, nanje so plesali: potreba, ne izhodišče; nekaj obrobnega, ne ravno v napoto, še manj v korist. (Kaj pa v spodbudo?)

Seveda, v časnikih ni prostora za vse (nikoli doslej?). Toda znova me je presunilo, da ni ene same žive duše vzemirilo ali vsaj zmotilo tisto — opravičujem se za izraz — gluho onegavljene tjavdan po odru, po tisočkrat prežvečenih vzorcih, ki so vsem na očeh kazali rebra spod predobro znanih kostumov in kulis. In me je še bolj poglala med dvome vdanost, s katero so strokovnjaki sprejemali obilna ponavljanja gibov, korakov, likov... ko sta muzika in zgodba vendarle ponujali več in drugačnih priložnosti. So se jim zdela umestna, ena in ista sosledja, je bil drobnji slovarček uporabljenega res najbolj pravšnji? Ali pa sem znova zgrešil sled in iščem, koder je prazno: po psihologiji oseb, muzikalni dikciji, življenjski vsebini (kakorkoli je že bila okrnjena)? — Vem, še malo ni preprosto ujeti v gibanje resnico človeškega. Ampak: saj je prav to smisel umetniškega (po)ustvarjanja, kajne?

Spet sem se torej opotekal. Predstave so mi bledele brez odmevov, izzivov, novih spoznanj, ven in ven sem stal pred tistim »kaj pravzaprav«. Le dvakrat je bilo drugače: takrat, ko sta Bajtova in Šest zaplesala Albinonijev Adagio po zamisli Lidije Wisiakove in ob gostovanju Nizozemskega plesnega gledališča. Da, med dogodkoma je zijala širna planjava časa, slogov, sredstev, zmogljivosti, vsaj za običajne oči. Toda izžarevala sta čar naravnega sožitja glasbe in plesa, zlitih v celoto, v pristno dopolnjevanje in poglobljanje. Ponujala sta radost prepuščanja; da smo s polnimi jadri izpluli na odprto morje stvariteljskega, k neznanemu, k doživetjem.